

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет природничих наук

Кафедра хімії середовища та хімічної освіти

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Фізико-хімічні процеси в природі

Освітня програма Середня освіта (Природничі науки)

Спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол №1 від «31» серпня 2022 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Компетентності
5. Результати навчання
6. Організація навчання курсу
7. Система оцінювання курсу
8. Політика курсу
9. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Фізико-хімічні процеси в природі
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Викладач (-і)	кандидат хімічних наук Мідак Лілія Ярославівна
Контактний телефон викладача	0663486128
E-mail викладача	liliiia.midak@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Семестровий
Обсяг дисципліни	3 кредити
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/
Консультації	щотижня
2. Анотація до курсу	
<p>Дисципліна «Фізико-хімічні процеси в природі» належить до переліку вибіркових навчальних дисциплін за освітнім рівнем «магістр», що пропонується в рамках циклу професійної підготовки студентів за освітньою програмою «Середня освіта (Природничі науки)». Вона забезпечує формування у студентів науково-дослідницької, професійно-орієнтованої компетентності та спрямована на вивчення теоретичних та практичних питань хімії, які є теоретичною та практичною базою для вивчення основ біохімічних процесів живих організмів, зокрема, людини, тварин та рослин; моніторингу об'єктів навколишнього середовища, вивчення води, повітря та ґрунтів.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Мета: надати поглиблені теоретичні знання з основних хімічних процесів, що протікають у природі та визначають сучасну хімічну зовнішність Землі; формування сучасних наукових уявлень про хімічні реакції у природі та набуття базової хімічної підготовки для наступного вивчення спеціальних дисциплін у галузі хімії. Не можна розв'язати проблеми довкілля, не знаючи хімічних причин їх виникнення. Вивчення хімічних процесів у природі ставить за мету поглибити наукове уявлення про матеріальність природи, явищ та перетворень в різних формах та напрямках.</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • надання уявлень про витоки і сучасність теоретичних передумов хімії; • досягнення міцного і свідомого засвоєння хімічних понять; • формування діалектичного мислення і сприяння розвитку хімічного світогляду студента; • розширення знань студентів з окремих питань, що вивчались у попередніх курсах; • розуміння ролі хімічних процесів у функціонуванні екосистем Землі. <p>У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поширення хімічних елементів у природі, будову атомів металічних і неметалічних елементів, кругообіг найважливіших елементів, уміти складати загальну характеристику елемента за будовою атома та прогнозувати властивості утворюваних ним простих речовин і сполук, висловлювати судження про біологічну роль найважливіших елементів, оцінювати значення процесів кругообігу хімічних елементів у природі; • назви, склад, будову, основні властивості, способи добування, застосування найважливіших сполук металічних і неметалічних елементів, основних класів органічних сполук, комплексних сполук, найпоширеніших полімерів, розуміти генетичні зв'язки між речовинами, причини багатоманітності речовин, рівні організації речовини; • різні ознаки класифікації та особливості перебігу хімічних реакцій, основні типи реакцій за участю неорганічних і органічних речовин; • визначення швидкості хімічної реакції та її математичний вираз; принципи зміщення хімічної рівноваги; • загальні уявлення про дисперсні системи; характеристики розчинів та способи вираження їх складу; • суть фізико-хімічних процесів, що проходять в гідросфері; • суть фізико-хімічних процесів, що відбуваються в літосфері • суть фізико-хімічних процесів, що відбуваються в атмосфері. 	

ВМІТИ:

- складати загальну характеристику елемента за будовою атома та прогнозувати властивості утворюваних ним простих речовин і сполук, висловлювати судження про біологічну роль найважливіших елементів, оцінювати значення процесів кругообігу хімічних елементів у природі;
- характеризувати властивості неорганічних та органічних речовин, установлювати причинно-наслідкові зв'язки між складом, будовою і властивостями речовин, складати відповідні рівняння хімічних реакцій;
- класифікувати хімічні реакції, проводити розрахунки за хімічними рівняннями, оцінювати значення хімічних і фізичних методів переробки природної сировини;
- складати термохімічні рівняння і робити розрахунки за ними;
- виражати концентрації різними способами та здійснювати перерахунок одного виразу концентрації в інший;
- визначати рН розчинів; писати молекулярні та йонні рівняння гідролізу солей;
- визначати окисник і відновник за ступенем окиснення, можливості і напрям перебігу окисно-відновних реакцій;
- визначати швидкість хімічних реакцій та їх напрямок;
- розв'язувати експериментальні задачі, висловлювати судження про роль хімічних процесів у природі;
- оцінювати біологічну роль та екологічний вплив хімічних процесів, що відбуваються у природі;
- запобігати шкідливому впливу хімічних сполук у повсякденному житті, висловлювати судження про роль хімічних знань та їх внесок у загальну культуру людини,
- аналізувати будь-які хімічні процеси, що відбуваються у природних водах;
- аналізувати будь-які хімічні процеси, що відбуваються у літосфері (наприклад, пояснити хімічну та фізико-хімічну сутність кислотних дощів та їх вплив на біохімічні процеси у ґрунтах);
- аналізувати будь-які хімічні процеси, що відбуваються у атмосфері, розуміти процеси, що призводять до фотохімічного смогу, руйнування озону та їх негативного впливу на довкілля;
- аналізувати хімічну та фізико-хімічну поведінку природних та антропогенних забруднень в атмосфері, гідросфері та літосфері.
- застосовувати нові одержані знання для вирішення практичних завдань, пов'язаних з обраною спеціальністю.

4. Компетентності

ЗК9. Здатність адаптуватись до динамічного сьогодення та майбутнього, застосовування здобутих компетентностей в широкому діапазоні можливих місць працевлаштування та повсякденному житті, реалізації стратегії сталого розвитку щодо екологізації суспільної свідомості та економіки з метою збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку суспільства, духовної культури.

ФК1. Здатність оперувати сучасною термінологією, науковими поняттями, законами, концепціями, вченнями і теоріями природничих наук, фізики, хімії, біології.

ФК2. Здатність моделювати та оцінювати об'єкти та феномени як природного походження, так і технологічні, з погляду фундаментальних фізико-хімічних принципів і знань, а також на основі відповідних фізико-хімічних та математичних методів.

ФК3. Здатність характеризувати досягнення природничих наук, виявляти їх роль у житті суспільства для забезпечення сталості розвитку біологічних систем.

ФК4. Уміння застосовувати сучасні методи хімічних, фізичних, біологічних та екологічних досліджень для обґрунтування цілісності та єдності природи, використовувати та інтерпретувати результати досліджень.

5. Результати навчання

ПРН1. Знати сучасну термінологію, наукові поняття, закони, концепції, теорії, методи дослідження педагогічних та природничих наук. Розуміння та тлумачення загальних тенденцій, закономірностей розвитку педагогічної та природничих наук, їх ролі у формуванні природничо-наукової картини світу.

ПРН2. Знати та розуміти стратегії сталого розвитку та сутності взаємозв'язків між природним середовищем і людиною як духовною та інтелектуальною, раціональною та ірраціональною істотою.

ПРН12. Володіти навичками техніки експериментування для перевірки гіпотез, дослідження явищ,

демонстрації фізичних і хімічних властивостей речовин, підтвердження й ілюстрації законів, принципів фізики, хімії, біології та природничих наук.

6. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	16
семінарські заняття / практичні / лабораторні	14
самостійна робота	60

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
III	014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)	II	вибірковий

Тематика курсу

Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год.	Вага оцінки	Термін виконання
------------	------------------	------------	-------------------	----------------	---------------------

Змістовий модуль 1. Закономірності протікання хімічних процесів

Тема 1. Вступ. Основні закони і поняття хімії, які пояснюють хімічні перетворення у біосфері	лекція	1-5,7-9	Тестові завдання, 4 год.	1	
Тема 2. Природа хімічного зв'язку і будова хімічних сполук	лекція	5,7-9	Тестові завдання, 4 год.	1	
Тема 3. Фізико-хімічні процеси у розчинах	лекція/практ.	5,7-9,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 6 год.	1	
Тема 4. Основні поняття хімічної термодинаміки	лекція/практ.	5,7-9,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 6 год.	1	
Тема 5. Кінетика та її роль в теорії хімічних процесів	лекція/практ.	5,7-9,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 10 год.	1	
Тема 6. Реакції з перенесенням електронів	лекція/практ.	5,7-9,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 10 год.	1	
Тема 7. Реакції комплексоутворення	лекція/практ.	5,7-9,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 10 год.	1 Контрольна робота 8	

Змістовий модуль 2. Основні фізико-хімічні процеси у гідросфері

Тема 1. Земля та її сфери. Фізико-хімічні процеси у гідросфері.	лекція	1-4,6	Тестові завдання, 10 год.	1	
Тема 2. Аномальні фізико-хімічні властивості води.	лекція/практ.	5,7-9,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 10 год.	1	
Тема 3. Хімічний склад природних вод	лекція/практ.	1-4,6,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 10 год.	1	
Тема 4. Основні біохімічні процеси в гідросфері.	лекція/практ.	1-4,6,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 10 год.	1	
Тема 5. Основні джерела забруднення гідросфери	лекція	1-4,6	Тестові завдання, 10 год.	1 Контрольна робота 10	
Змістовий модуль 3. Основні фізико-хімічні процеси у літосфері					
Тема 1. Хімічний склад літосфери	лекція/практ.	1-4,6,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 10 год.	1	
Тема 2. Органічні сполуки і їхня трансформація в літосфері	лекція/практ.	1-4,6,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 10 год.	1	
Тема 3. Хімія ґрунту.	лекція/практ.	1-4,6,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 10 год.	1	
Тема 4. Поглинальна і катіонообмінна здатність ґрунтів	лекція	1-4,6	Тестові завдання, 6 год.	1	
Тема 5. Основні джерела забруднення літосфери.	лекція	1-4,6	Тестові завдання, 4 год.	1 Контрольна робота 10	
Змістовий модуль 4. Основні фізико-хімічні процеси у атмосфері					
Тема 1. Хімічний склад атмосфери. Вода в атмосфері та її значення.	лекція/практ.	1-4,6, 14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 10 год.	1	
Тема 2. Природні компоненти	лекція/практ.	1-4,6,14,15	Тестові завдання,	1	

повітря та джерела їх утворення.			розв'язування задач, 6 год.		
Тема 3. Будова атмосфери.. Атмосферні циркуляції.	лекція/практ.	1-4,6,14,15	Тестові завдання, розв'язування задач, 6 год.	1	
Тема 4. Озоновий шар планети. Утворення та розкладання озону. Вплив оксидів азоту та галагенопохідних вуглеводів на нульовий цикл озону. Значення озону для біосфери. Гідроксильний та гідропероксидний радикали.	лекція/практ.	1-4,6,13	Тестові завдання, розв'язування задач, 6 год.	1	
Тема 5. Органічні речовини в атмосфері	лекція	1-4,6	Тестові завдання, 4 год.	1	
Тема 6. Дисперсні системи в атмосфері.	лекція	1-4,6,13	Тестові завдання, 4 год.	1	
Тема 7. Основні джерела забруднення атмосфери.	лекція	1-4,6	Тестові завдання, 4 год.	1 Контрольна робота 8	
Підсумковий контроль (залік)				40	
7. Система оцінювання курсу					
Загальна система оцінювання курсу	<p><i>Поточний контроль</i> здійснюється під час проведення лекційних, лабораторних, індивідуальних занять і має на меті перевірку знань студентів з окремих тем навчальної дисципліни та рівня їх підготовленості до виконання конкретної роботи. Оцінки у національній шкалі («відмінно» - 5, «добре» - 4, «задовільно» - 3, «незадовільно» - 2), отримані студентами, виставляються у журналах обліку відвідування та успішності академічної групи.</p> <p><i>Модульний контроль</i> (сума балів за окремі змістовий модуль) проводиться (виставляється) на підставі оцінювання результатів знань студентів після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля.</p> <p>Завданням модульного контролю є перевірка розуміння та засвоєння певного матеріалу (теми), вироблення навичок проведення розрахункових робіт, вміння вирішувати конкретні ситуативні задачі, самостійно опрацьовувати тексти, здатності</p>				

	осмислювати зміст даної частини дисципліни, уміння публічно чи письмово подати певний матеріал. <i>Семестровий (підсумковий) контроль</i> проводиться у формі екзамену. Залік – форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентом навчального матеріалу з дисципліни і складається із зданих залікових змістових модулів, виконаних тестових завдань, ситуаційних робіт, тематичних рефератів, передбачених робочою навчальною програмою.
Вимоги до письмової роботи	Підсумкова письмова робота виконується у формі тестових завдань з вибором правильної відповіді. Кількість тестових завдань – 30.
Семінарські заняття	-
Умови допуску до підсумкового контролю	Підсумкова оцінка (у стобальній шкалі) з навчальної дисципліни визначається як сума оцінок за поточний контроль знань та результатів складання змістових модулів. Підсумкова залікова оцінка розраховується та виставляється викладачем і оголошується студентам, як правило, на останньому лабораторному занятті.
8. Політика курсу	
Регулярне відвідування аудиторних занять, активна участь в обговоренні розглянутих питань, за об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі (змішана форма навчання) за погодженням із керівником курсу. Під час контрольних робіт дозволено використовувати довідкову літературу (в т. ч. із використанням мобільних пристроїв). Списування не допускається.	
9. Рекомендована література	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Запольский А.К. Основи екології / А.К. Запольский, Ф. І. Салюк Київ: Вища школа, 2001. 328 с. 2. Кириченко В.І. Загальна хімія: навчальний посібник / В.І. Кириченко. Київ: Вища школа, 2005. 639 с. 3. Набиванець Б.Й., Сухан В.В., Калабіна Л.В. Аналітична хімія природного середовища. Київ: Либідь, 1996. 304 с. 4. Основи загальної хімії / В.С. Телегуз, О.І. Бодак, О. Заречнюк, В. Кінжибало. Львів: Світ, 2000. 424с. 5. Романова Н.В. Загальна та неорганічна хімія : підручник для студентів вищ. навч. закладів / Н.В. Романова. Київ; Ірпінь: ВТФ"Перун", 1998. 480с. 6. Дмитрів Г.С., Павлюк В.В. Загальна та неорганічна хімія. Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 300 с. 7. Кульский Л.А., Накорчевская В.Ф. Химия воды. Київ: Вища школа, 1983. 240 с. 8. Кульский Л.А. Химия и микробиология воды. Практикум. Київ: «Вища школа» 1987. 175 с. 9. Мороз А.С. Фізична та колоїдна хімія / А. С. Мороз, А. Г. Ковальова. Львів: Освіта, 1994. 298 с. 10. Неділько С.А. Загальна й неорганічна хімія. Задачі та вправи. / С.А. Неділько, П.П. Попель Київ: Либідь, 2001. 224 с. 11. Тетеріна Д. Д. Хіміко-екологічні задачі та вправи з неорганічної хімії / Д.Д. Тетеріна Київ: ІСДО, 1996. 160 с. 	

Викладач _____ Мідак Л.Я.